

Normkritiske verktøy for å inkludere transpersoner:

Incompleteness og anarkafeministisk interseksjonalitet

Norm-critical tools for the inclusion of transgender people:

Incompleteness and anarcha-feminist intersectionality

Miriam Aurora Hammeren Pedersen

Sosialantropolog (ph.d.), Rådgiver, FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold

miriamaulis@gmail.com

Sonia Muñoz Llorca

Førstelektor i spesialpedagogikk, Institutt for pedagogikk, Universitetet i Sørøst-Norge, Notodden campus

Sonia.Munoz.Llorca@usn.no

Sammendrag

Kan kollektiv inkludering av transpersoner på samfunnsnivå oppnås gjennom avlæring av de institusjonaliserte samfunnsnormene *kjønnsbinærisme* og *cisnormativitet*? Med utgangspunkt i sosialantropologiske og anarkafeministiske perspektiver forsøker vi å vise hvordan vårt samfunns rådende kjønnsyn kan snus i en mer konstruktiv, inkluderende og frigjørende retning. Vi argumenterer for at et kjønnsyn basert på anarkafeministisk interseksjonalitetsforståelse og Francis Nyamnjohs *incompleteness*-rammeverk, kan bidra til å skape et mer inkluderende samfunn som vil gagne alle, cispersoner så vel som transpersoner.

Nøkkelord

transpersoner, ufullstendighet, anarkafeministisk interseksjonalitet, inkludering, institusjonell vold, samleving

Abstract

Can collective inclusion of transgender people on a societal level be achieved by unlearning the institutionalized social norms of gender binarism and cisnormativity? Building on social-anthropological and anarcha-feminist perspectives, we attempt to show how our society's dominant views on gender can be turned in a more constructive, inclusive and liberating direction. We argue that a view on gender based on anarcha-feminist understandings of intersectionality and Francis Nyamnjoh's *incompleteness* framework can contribute to a more inclusive society which will benefit everyone, cis and trans alike.

Keywords

trans people, incompleteness, anarcha-feminist intersectionality, inclusion, institutional violence, conviviality

Innledning

Gjennom flere år har den norske offentligheten vært preget av intense debatter om kjønn med særlig fokus på transpersoner. Debattene preges av et kjønnssyn som fremstiller ciskjønnethet som «normalt», mens transkjønnethet fremstilles som avvikende, ofte på negativt vis. Slik vi ser det, bidrar denne diskursen til å delegitimere transpersoners kjønnsidentitet og marginalisere transpersoner som individer og som gruppe i det mangfoldige storsamfunnet. I lys av dette spør vi hvordan kjønn kan forstås på mer konstruktive, inkluderende og frigjørende måter, med særlig fokus på å motvirke marginaliseringen av transpersoner og andre som på ulike måter bryter med binære normer for kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk.

Vårt inntrykk er at delegitimeringen av transpersoner er basert på to underliggende grunnantagelser om kjønn. Den første er antagelsen om at kjønn alltid er binært (at det kun finnes to kjønn: mann og kvinne). Den andre er det som ofte kalles cisnormativitet, det vil si antagelsen om at det å være ciskjønn er den normale eller riktige måten å leve kjønn på, og at kjønnsidentitet bestemmes (eller *bør* bestemmes) av synlige, kroppslige trekk som for eksempel kjønnsorganer (jf. Pedersen 2022).

I denne artikkelen¹ imøtegår vi disse antagelsene med utgangspunkt i to overlappende teoretiske perspektiver. Det ene er Francis Nyamnjohs *incompleteness*-rammeverk, som er tverrfaglig, men likevel nært tilknyttet fagdisiplinen sosialantropologi, og det andre er anarkafeministisk interseksjonalitet innen politisk filosofi. Med disse teoretiske tilnærmingene vil vi først argumentere for hvorfor institusjonelt forankret cisnormativ og kjønnsbinærisk tankegang er begrensende for transpersoners mulighet til å leve fritt som seg selv. Deretter vil vi presentere noen alternative perspektiver vi mener kan bidra til å skape et mer inkluderende samfunn som vil gagne alle gjennom kollektive læringsprosesser – cispersoner så vel som transpersoner. Vi vil gjennom hele artikkelen ha et særlig fokus på «transdebatten» i media og bruke dette som en illustrasjon å tenke med og gjennom.

Posisjonalitet

I tråd med Haraways tradisjon (Haraway 1988) ønsker vi å presentere vår posisjonalitet som forfattere for å situere vår kunnskap og synsvinkelen denne artikkelen er skrevet ut fra. Først og fremst er vi selv transpersoner (en transkvinne og en kjønnsløs person), og vi har begge omfattende personlig erfaring med livet som transpersoner i møte med både formelle strukturer og uformelle sosiale normer knyttet til kjønn. Vi er også fagpersoner med bakgrunn fra henholdsvis sosialantropologi (med hovedfokus på etnisk identitet og relasjoner mellom etniske grupper) og spesialpedagogikk (med hovedfokus på kritiske funksjonshemmingsstudier og *disability pedagogy*). Vår kombinasjon av personlig erfaring og fagbakgrunn har ført oss til en felles forståelse av undertrykking av transpersoner gjennom institusjonell vold som kan og bør motarbeides. Med denne artikkelen ønsker vi å fremme anarkafeminisme og *incompleteness* som to av flere mulige perspektiver som kan bidra til felles frigjøring og større inkludering av mennesker uavhengig av kjønn.

Kjønnsbinærisme og cisnormativitet: institusjonaliserte normer med individualiserte konsekvenser

Før vi går inn i redegjørelsen om det kollektive ansvaret for å finne alternativer til cisnormativitet og kjønnsbinærisme, vil vi begynne med å gi en begrepsavklaring. En *transperson* definerer vi som en person som opplever kjønnsinkongruens, det vil si «en vedvarende opp-

levelse av at ens tildelte kjønn ved fødselen ikke er i samsvar med det kjønn man selv opplever at man er» (Sørliie u.d.; se også van der Ros 2016, 269–270, samt Benestad mfl. 2017). Det skiller ofte mellom *binære* transpersoner (transmenn eller transkvinner) og *ikke-binære* transpersoner (personer med en kjønnsidentitet som både mann og kvinne, noe imellom eller ingen av delene), selv om det også er mulig å forstå seg som mann eller kvinne innenfor et ikke-binært kjønnslandskap (Pedersen 2021a). Det motsatte av trans (en transkjønnet person, transperson) er *cis* (ciskjønn, cisperson), et begrep som betegner en person som opplever at det tildelte kjønn er i samsvar med den opplevde kjønnsidentiteten.²

Transpersoner opplever undertrykkelse mange steder i verden (se for eksempel Ghoshal og Knight 2016 for en oversikt). Mange former for undertrykkelse går igjen på tvers av landegrensener, for eksempel utestengelse fra kjønnsdelte arenaer som toaletter/garderobes, utestengelse fra visse religiøse miljøer og utestengelse fra visse typer idrett (Strangio og Arkles 2020). I noen land er det vanskelig eller umulig å endre juridisk kjønn (Schwend 2020). Alt dette anser vi som eksempler på strukturell vold. Ifølge sosiolog og fredsforsker Johan Galtung (2002) er strukturell vold en form for vold hvor sosiale strukturer og/eller sosiale institusjoner får direkte skadelige konsekvenser for individer eller grupper gjennom at disse nektes sine grunnleggende behov. Galtung argumenterer for at tre rotkrefter – atferd, holdninger og omstendigheter – former de handlingene som individet eller den sosiale gruppen utøver som svar på trusselen om – eller den faktiske forekomsten av – vold. Disse rotkreftene forsterker maktsystemer ved å begrense mulighetene for undertrykte grupper til å oppnå sosiale endringer som kan motvirke den strukturelle volden (Liesegang 2012).

Også i Norge utsettes transpersoner for strukturell vold. En illustrasjon på dette er forskningsrapporten *Seksuell orientering, kjønns mangfold og levekår* (Anderssen m.fl. 2021), som viser at transpersoner skårer signifikant lavere på viktige levekårsindikatorer enn den øvrige befolkningen gjør. I de senere årene har det foregått store debatter – både i medisinske fagmiljøer (Benestad mfl. 2017) og i media (se for eksempel Flatø 2021) – om kjønnsbekreftende helsehjelp, som mange transpersoner i Norge opplever som mangelfull eller vanskelig tilgjengelig (Occhino og Skewes 2020; van der Ros 2016). Et spesielt alvorlig eksempel på strukturell vold i statlig regi mot transpersoner i Norge var påbudet om sterilisering for å kunne endre juridisk kjønn (van der Ros 2016; Espseth 2017), et påbud som ikke ble opphevet før i 2016 etter langvarig aktivistisk påtrykk (Remø 2020).

Det harde ordskiftet vi har observert i diverse norske kommentarfelt og medieutspill om transtematikk og skeiv tematikk generelt de siste årene – med en aggressiv retorikk som i økende grad har kommet i offentlighetens søkelys i kjølvannet av terrorangrepet i Oslo 25. juni 2022 (se for eksempel Paust 2022; Vik og Hellstrand 2022; Rossavik 2022; Mubashir 2022; Vårt Land 2022) – anser vi også som en form for strukturell vold. Grunnen til at vi ser på det på den måten, er at ordskiftet påvirker atferd og holdninger³ i samfunnet negativt gjennom at det gis rom for en fragmentert og unyansert debatt hvor transpersoner selv har svært begrenset makt over premisser, tone, retorikk og narrativer (jf. Pedersen 2021b; Galtung 2002; Liesegang 2012). Mange transpersoner har selv tatt del i mediedebattene og bidratt til å opplyse og korrigere den offentlige samtalen.⁴ Likevel er vårt inntrykk at transpersoners stemmer i begrenset grad lyttes til, og altfor ofte tilsidesettes til fordel for debattanter med lite eller ingen fagkunnskap om eller personlig erfaring med transtematikk.

Allerede i 2017 observert Luca Dalen Espseth at transpersoner ble mer kritisk omtalt i mediene enn andre grupper, og at ytterliggående tekster om kjønn og transpersoner var «langt fra enestående» (Espseth 2017, 103). Flere norske samfunnsdebattanter har også i senere år fremmet smale definisjoner av kjønn som overkjører transpersoners kjønnsidentitet. Fremskrittspartiets Per-Willy Amundsen appellerer for eksempel til biologien og hevder:

«Det finnes kun to kjønn. Biologiske menn kan aldri bli kvinner eller føde barn. Biologiske kvinner kan aldri bli menn eller produsere sædceller» (Amundsen 2022). Amundsen kaller todelingen mellom mann og kvinne en «biologisk objektiv virkelighet». Teolog og filosof Espen Ottosen argumenterer for et tilsvarende syn: «Like lite som det bør stå 'brune øyne' og '163 høy' i passet mitt fordi jeg føler slik eller sånn, like lite bør det stå kvinne hvis jeg biologisk er mann» (Ottosen 2022). Christina Ellingsen og Anne Kalvig, talspersoner for organisasjonen Women's Declaration International (WDI), går et skritt videre og hevder: «Lov om endring av juridisk kjønn og kjønnsidentitetsideologi utradierer kvinners kjønnsbaserte rettigheter» (Ellingsen og Kalvig 2022).

Disse fremstillingene er ikke bare overforenkende (såkalt biologisk kjønn er for eksempel betydelig mer komplekst og mindre uforanderlig enn det som ofte fremstilles, jf. blant andre Espseth (2017, 49–53), Capous-Desyllas og Barron (2017, 528–529) og van der Ros (2016, 270)). I tillegg delegitimerer de transpersoners opplevelse av sin egen kjønnsidentitet, fremstiller transpersoner som antivitenskapelige og potensielt farlige og kan i verste fall bidra til å redusere transpersoners sikkerhet og livsutfoldelsesmuligheter. Dette kommer spesielt tydelig frem når et smalt definert kjønnssyn brukes som argument for å frata transpersoner juridiske rettigheter og diskrimineringsvern (Amundsen 2022). Vi anser dette som et tydelig eksempel på hvorfor visse typer medieretorikk bør anses som en form for strukturell vold i Galtungs forstand (2002).

Antagelsen om at kjønn alltid er binært (det vil si at det kun finnes to kjønn: mann og kvinne) har blant annet blitt utforsket og kritisert i intersex-sammenheng av Preves (2000) og i familieperspektiv for transungdom av Capous-Desyllas og Barron (2017) så vel som i annen transforskning (se for eksempel van der Ros 2016). Preves omtaler denne antagelsen som *gender binarism* – et begrep vi i denne artikkelen oversetter til *kjønnsbinærisme* – og argumenterer for at det er en begrensende måte å forstå kjønn på ettersom menneskekropper rent faktisk spenner over et større mangfold enn kun to typer. Capous-Desyllas og Barron argumenterer også for at en strengt binær forståelse av kjønn er begrensende og skadelig, men de fokuserer på personer med normbrytende kjønnsidentitet snarere enn på kroppsmangfold. Cisnormativitet – tanken om at det å være ciskjønn er «ønskelig, naturlig og gitt» (Skeiv Kunnskap 2021) – har på sin side blant annet blitt utforsket i psykiatrisammenheng av Ansara og Hegarty (2011). De forstår cisnormativitet som uttrykk for en ideologi, *cisgenderisme* (et begrep som også brukes av van der Ros (2016)), som delegitimerer folks egne betegnelser på sitt kjønn og sin kropp ved å bruke feil pronomen og et objektifiserende biologisk språk (Ansara og Hegarty 2011, 260–261).

Cisnormativitet bygger opp under tanken om transkjønnethet som et avvik i stedet for et uttrykk for normal variasjon i et kjønnsmangfold. Det kan i verste fall bidra til å delegitimere og sykeliggjøre transpersoners kjønnsidentitet på generell basis (Ansara og Hegarty 2011), slik vi for eksempel ser i kronikkene av Ottosen (2022) og ikke minst Amundsen, som omtaler transpersoners kjønnsidentitet som «en subjektiv (vrang)forestilling en person har om eget kjønn» (Amundsen 2022). Kjønnsbinærisme, på sin side, kan sies å bidra til å delegitimere ikke-binære transpersoners kjønnsidentitet både blant cispersoner og binære transpersoner.

Disse normene opererer ikke i isolasjon, men påvirker hverandre og kan til og med hevdes å eksistere i et gjensidig forsterkende samspill. Den norske staten anerkjenner per i dag kun «mann» og «kvinne» som juridiske kjønnskategorier, og alle som blir født i Norge, blir dermed registrert som enten «mann» eller «kvinne» ved fødselen. Det å være en cisperson i Norge innebærer altså per definisjon at man har en binær kjønnsidentitet, og cisnormativitet i den norske institusjonelle konteksten inneholder med andre ord et element av

kjønnsbinærisme fra begynnelsen av. I lys av dette er det lett å forstå van der Ros' poeng om at «institusjonalisert cisgenderisme», på samme måte som kjønnsbinærisme, har bidratt til «[m]anglende anerkjennelse av kjønns mangfold og ufullstendig politisk representasjon», noe som i sin tur har ført til en favorisering av binære transpersoner på bekostning av ikke-binære (van der Ros 2016, 264, 268).

To rammeverk for bredere forståelse av transkjønnethet

Vi anser cisnormativitet og kjønnsbinærisme som institusjonaliserte samfunnsnormer som, blant annet gjennom språklige representasjoner av kjønn, har reelle negative konsekvenser for individuelle mennesker (Occhino og Skewes 2020; Ansara og Hegarty 2011). Vi mener det er viktig å bygge opp en større forståelse for hvorfor avlæring av disse tankesettene er et kollektivt ansvar for samfunnet som helhet (Capous-Desyllas og Barron 2017, 537–538).

Et relevant analytisk rammeverk i denne sammenhengen er *interseksjonalitet*, et konsept som først ble lansert av juristen Kimberlé Crenshaw (se for eksempel Crenshaw 1991) for å beskrive kryssdiskriminering av afroamerikanske kvinner, og som senere er blitt tilpasset mange ulike kontekster, inkludert transpersoner (se for eksempel Bromseth 2019, 52–54). Interseksjonalitet kan defineres som ideen om at ethvert individ er bærer av flere identiteter samtidig (for eksempel melaninrik og kvinne), og at individet aldri kan reduseres til sine enkeltbestanddeler, men til enhver tid eksisterer som den legemliggjorte opplevelsen av *alle* sine identiteter (Lindley mfl. 2021) som samspiller i ulike krysnings- og skjæringspunkter (interseksjoner).

Interseksjonalitetsmodellen har blitt inkludert i flere fagperspektiver, blant annet det som er kjent som anarkafeminisme. Anarkafeminisme er en teoretisk og politisk filosofi som vektlegger behovet for kollektiv frigjøring fra kapitalistiske, cisheteropatriarkalske strukturer og institusjoner, og som i stedet ser for seg et system hvor folk selv kan organiseres gjennom direkte aksjon og direktemokratisk prosesser for å frigjøre seg selv og bygge opp nye samfunnsalternativer til det nåværende kapitalistiske systemet og nasjonalstaten (Dark Star Collective 2012).

Shannon og Rogue (2009) knytter Crenshaws opprinnelige interseksjonalitetskonsept (som i stor grad fokuserer på jus og diskrimineringsvern) opp mot en avskaffelse av de institusjonene som opprettholder sosial og politisk makt i samfunnet. Shannon og Rogue tar til orde for en interseksjonalitetsforståelse som er eksplisitt hierarkiløs og står utenfor liberale politiske institusjoner (inkludert staten selv), og hvor alle interseksjonelle identiteter i utgangspunktet anses som gjensidige konstruerte prosesser og sosiale dynamikker som påvirker individets liv (Shannon og Rogue 2009, 43) Ut fra dette perspektivet, som kalles *anarkafeministisk interseksjonalitet*, ligger årsakene til institusjonell vold i selve de sosiale og politiske institusjonene, inkludert staten, og de juridiske, økonomiske og sosiale føringene som bestemmer grupper og individers rettigheter (Shannon og Rogue 2009, 44; Rogue 2012, 28–30). Det anarkafeministiske perspektivet fokuserer på de felles undertrykkende prosessene, forårsaket og opprettholdt av staten og andre institusjoner, som begrenser vår frihet som mennesker, hindrer vår direkte deltagelse i samfunnet (og dermed muligheten til å kunne leve i tråd med vår egen kjønnsidentitet) og fratrar oss makt over vårt eget hverdagsliv.

Et viktig prinsipp i anarkafeminismen er demokratisk samhandling. Det innebærer å kunne ta kollektive avgjørelser gjennom hierarkiløse prosesser hvor målene er å bygge opp egne rammeverk og regler som inkluderer alle deltagernes innspill uten representanter og mellomledd (Dark Star Collective 2012). Den underliggende tanken er at muligheten til å

bestemme kollektivt og direkte rundt eksempelvis kjønn og kjønnsidentitet vil bidra til å gjøre mennesker frie til å kunne leve kjønn uavhengig av institusjonelle rammer gitt av for eksempel staten eller religiøse institusjoner (Rogue 2012). Når det gjelder transtematikk, mener vi at det direktemokratiske perspektivet er særlig viktig fordi vi opplever at transpersoner er en gruppe som ofte blir snakket *om* og *for* (ikke minst i mediedebatten, som tidligere nevnt), men som i mindre grad har blitt hørt i beslutningsprosesser på makronivå som angår dem selv. Et eksempel på dette er den mangelfulle inkluderingen av Norges største organisasjon for transpersoner, Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens (PKI), i prosessen i forkant av ny nasjonal LHBT+-handlingsplan (Elnæs 2021).

Et annet perspektiv, som etter vår mening utfyller den anarkafeministiske interseksjonalitetsforståelsen på en verdifull måte, er den kamerunske sosialantropologen og sosiologen Francis Nyamnjohs *incompleteness*-rammeverk, som er basert på vest- og sentralafrikansk filosofi og fortellertradisjon (Nyamnjoh 2017a, 2017b). *Incompleteness*-rammeverket ser på mennesket som grunnleggende *ufullstendig* og legger vekt på den felles menneskeligheten som ligger bak alle merkelapper og identiteter. Nyamnjoh fokuserer på ufullstendighet som noe positivt, en mulighet for utfoldelse i evig (og uunngåelig) gjensidig samspill med andre. Målet er *conviviality*, et begrep vi oversetter til *samleving*, og som innebærer at mennesker lever sammen i åpenhet og gjensidig aksept både med hverandre, andre vesener og verden for øvrig.

På samme måte som Shannon og Rogue (2009) har også Nyamnjoh fremhevet hvordan kategoriserings-iver og nullsumspill-tankegang – idéen om at gevinst for én gruppe, kategori eller person nødvendigvis må innebære tap for en annen – ikke gjenspeiler sannheter om virkeligheten, men er konseptuelle redskaper som brukes strategisk av aktører og sosiale strukturer for å oppnå et (ofte undertrykkende) mål (Nyamnjoh 2017a, 2017b; Shannon og Rogue 2009; Rogue 2012).

En svært viktig inspirasjon for *incompleteness*-rammeverket (jf. Pedersen 2020c) er den nigerianske forfatteren Amos Tutuola (1920-1997). I Tutuolas roman *The Palm-Wine Drinkard* (Tutuola 2014 [1952]) fortelles historien om «den fullkomne gentleman», en fortelling som Nyamnjoh selv ofte bruker som illustrasjon på selve konseptet *incompleteness* (Nyamnjoh 2017a, 69). Fortellingen handler om en hodeskalle (*Skull*) som bor i et hull i bakken, og som vil dra til byen. På veien dit leier han kroppsdel og klær av personer på veien (Tutuola 2014 [1952], 20), og når han kommer til byen, fremstår han på alle måter som en perfekt gentleman – vakker, velkledd og tilsynelatende *fullkommen* (Tutuola 2014 [1952], 23). En kvinne forelsker seg i ham og insisterer på å bli med ham hjem, selv om han advarer henne om at han ikke er alt han ser ut som. På hjemveien leverer mannen tilbake alle klærne og kroppsdelene han har leid, og kvinnen oppdager, til sin forferdelse, at han egentlig ikke er noe annet enn en hodeskalle.

Ifølge *incompleteness*-tankegangen er alle mennesker i bunn og grunn slike hodeskaller: Hver og en av oss er «en rå og *ufullstendig* (*incomplete*) kjerne av grunnleggende menneskelighet» (Pedersen 2020c) som «låner» ideer, verdier og til og med holdninger av – og til – andre i en kontinuerlig, gjensidig prosess for å bygge og opprettholde identitetene våre (selv om slike lån riktignok ikke alltid får den anerkjennelsen de fortjener; jf. Nyamnjoh 2017a, 200). I dette ligger det en forståelse av at «there is often a lot less or a lot more to things than meets the eye» (Nyamnjoh 2019, 3), en tankegang som kan sies å ligge nært opp til Judith Butlers performativitetsteori om kjønn. Butler argumenterer for at

the «appearance» of gender is often mistaken as a sign of its internal or inherent truth; gender is prompted by obligatory norms to be one gender or the other (usually within a strictly binary

frame), and the reproduction of gender is thus always a negotiation with power; and finally, there is no gender without this reproduction of norms that risks undoing or redoing the norm in unexpected ways, thus opening up the possibility of a remaking of gendered reality along new lines (Butler 2009, i).

Tutuolas fortelling om hodeskallen sier mye om menneskers identitetsskaping på alle plan inkludert kjønn. Klær, kroppsdelene, atferd, holdninger, identitetsmerkelapper – alt kan til syvende og sist sees som eksempler på det Nyamn joh omtaler som *technologies of self-activation*, eller *juju* (Nyamn joh 2017a, 2019). Slike *juju*-er⁵ kan være nyttige når de brukes i sin rette kontekst, men det ligger en fare i å klamre seg fast til dem når det ikke egentlig er bruk for dem lenger, for eksempel for å «gardere oss for fremtiden eller for å utøve symbolsk makt over andre» (Pedersen 2020c).

Ufullstendighet og anarkafeministiske interseksjonelle perspektiver som praktiske verktøy for kollektiv inkludering og omforming av undertrykkende samfunnsstrukturer

De to perspektivene vi har presentert – anarkafeministisk interseksjonalitet og Nyamn johs *incompleteness* – har mange grunnleggende fellestrekk. Begge legger vekt på samspillet mellom individer (og ulike aspekter ved individer), sosiale strukturer, institusjoner og dynamikkene blant disse, og begge fremhever det faktum at menneskers grunnleggende mangfoldige natur er felles (jf. Muñoz Llorca, Puenchir, Utsi og Orning 2021). Begge perspektivene åpner for å utforske hvordan idéer om et godt liv for *alle*, og en tro på mellommenneskelige prosesser basert på likeverd og aktiv, direkte dialog, kan danne nye grunnlag for inklusivitet i samfunnet som helhet.

Vi mener at de to perspektivene i dialog gir et særlig nyttig og fruktbart grunnlag for å forstå kjønn på en måte som skaper rom for anerkjennelse og inkludering av det kjønns mangfoldet som faktisk eksisterer blant mennesker (et argument som tidligere er blitt utforsket i mer uformell sammenheng av Pedersen (2020c)), uten å gå over i nullsumspill-tankegang, som flere institusjonaliserte tradisjoner og de norske debattene om kjønn og transtematikk har hatt en sterk tendens til å gjøre. Nullsumspill-tankegang kommer for eksempel til uttrykk hos Ellingsen og Kalvig (2022), der det hevdes at anerkjennelse av transpersoners kjønnsidentitet går på direkte bekostning av ciskvinnens rettigheter.⁶ I et anarkafeministisk perspektiv ville man i stedet kunne argumentere for det motsatte: Selv om transpersoner og ciskvinner tilsynelatende kan være utsatt for forskjellige understrykkingsprosesser blant annet når det gjelder seksuell helse eller reproduktive rettigheter, ligger årsaken til denne undertrykkelsen ofte i politiske føringer som både cis- og transkvinner har interesse av å bekjempe i fellesskap (jf. Pedersen og Muñoz Llorca 2021; Rogue 2012).

For å utforske hvordan *incompleteness*-rammeverket og anarkafeministisk interseksjonalitet kan brukes som normkritiske verktøy for å avlære begrensede tankesett og relære mer konstruktive perspektiver (jf. Capous-Desyllas og Barron 2017), vil vi gå gjennom et konkret eksempel fra media. Senterpartipolitiker Jenny Klinges kronikker de siste årene er gode illustrasjoner på det vi oppfatter som et cisnormativt og binært kjønnssyn. I en kronikk i 2021 skriver Klinge følgende: «Kjønn er ein biologisk mekanisme for reproduksjon. Evolusjonsbiologane kan stadfeste at kjønn er todelt i ho og han. Skilnaden ligg i forplantningsorgana våre og i at hokjønn produserer eggceller og hankjønn sædceller. Hokjønn føder barn» (Klinge 2021). Vi spør oss: Er det egentlig så enkelt? Pronomen som «hun» og «han», og andre kjønnete aspekter ved språk og kultur, er mennes-

keskapte, og det er mennesker som tilskriver dem mening (jf. Ansara og Hegarty 2011). Dette gjelder også selve menneskekroppen (Espseth 2017, 29–30). Klinges kjønnssyn hopper bukk over sosial meningsskaping og tar i stedet for gitt at kroppsdeler og kroppsfunksjoner innehar *a priori* symbolsk mening (se Pedersen (2022) for en utdypende diskusjon av dette aspektet ved Klinges tekst, og «transdebatten» for øvrig, i lys av *incompleteness*). Klinge hevder at hun «aldri [har] dratt i tvil følelsane eller identiteten til transpersonar» (Klinge 2021), men når hun fortsetter å hevde at påstanden om at «menn no kan føde barn» er «feilaktig» (Klinge 2022), målbærer hun et begrenset og begrensende syn på hva ordet «mann» kan og bør bety. Det er et kjønnssyn i tråd med det vi har sett i en rekke andre bidrag i media i senere tid, inkludert de tekstene vi tidligere nevnte som eksempler på strukturell vold (Amundsen 2022; Ottosen 2022; Ellingsen og Kalvig 2022).

Om vi ser Klinges kjønnssyn i lys av *incompleteness*-rammeverket og anarkafeministisk interseksjonalitet, ser vi at hovedproblemene – de aspektene som etter vår mening bør endres på makronivå – er at kjønn fremstilles som en uforanderlig essens basert på en spesifikk (og snever) forståelse av biologi. De to kjønnskategoriene «mann» og «kvinne» fremstilles som absolutte, lukkede og gjensidig utelukkende, noe vi mener innebærer en fornektelse av transpersoners kjønnsidentitet (og dermed en fornektelse av vår eksistens som transpersoner), eller i beste fall bidrar til å forsterke vår sosiale stigmatisering som «avvikere».

Dette er en kjønnsforståelse med en svært begrenset horisont – et kjønnssyn som utelukker alle forståelser av kjønn som noe annet enn cis og binært. Det er et kjønnssyn som overser at alle kategorier er iboende ufullstendige, og som i stedet klamrer seg til et identitetsgrunnlag som kan sammenlignes med en «oppbrukt» *juju* i Nyamnjohs forstand (jf. Pedersen 2020c). Det er et verktøy som har utspilt sin rolle: et konsept som kanskje har hatt sin nytte, på visse måter og innenfor et visst paradigme, men som har vist seg inadekvat etter hvert som forståelsesrammene har blitt større. Klinge holder fast ved sin *juju* – et cisnormativt og binært kjønnskategoriseringssystem – tilsynelatende for dens egen skyld, uten å stille spørsmål ved kategoriseringssystemets forklaringskraft eller praktiske nytte (hvorvidt kartet faktisk stemmer med terrenget).

Dersom man i stedet velger å se på kjønn i tråd med *incompleteness*-tankegangen, vil det, både på individuelt og kollektivt plan, innebære å omfavne en mer fleksibel holdning som tar høyde for det empiriske faktumet at det finnes ulike måter å forstå og leve kjønn på, og som ikke automatisk definerer normbrytende kjønnsidentiteter som irrelevante, sekundære eller feil. Et kjønnssyn i tråd med *incompleteness*-rammeverket tar høyde for at kjønnskategorier, på samme måte som alle andre kategorier, er mangefasetterte, flytende og ikke minst kontekstuelle.

Det interseksjonelle perspektivet viser oss i tillegg at synet på kjønn må ta høyde for at det ikke nødvendigvis finnes én konstant, felles opplevelse av det å være mann, kvinne eller andre kjønn, men at menneskers opplevelse av kjønn alltid påvirkes av (og påvirker) de andre identitetene vi er satt sammen av og har med oss gjennom livet og i de ulike samfunnskontekstene vi beveger oss i. Anarkafeministisk interseksjonalitetstankegang gir oss gode verktøy til å løfte denne anerkjennelsen fra teori til handling. Fra et anarkafeministisk perspektiv er Klinges argumentasjon problematisk ikke minst fordi hun fremstiller seg selv som en autoritet på kjønn uten å lytte til alternative perspektiver; hun skyr unna direktemokratisk samhandling. Slik samhandling – aktiv dialog der personer med ulike kjønnsidentiteter og kjønnsopplevelser får sine stemmer hørt på likeverdige premisser – er en forutsetning ikke bare for at samfunnet som helhet kan få større innsikt i ulike opplevel-

ser av kjønn, men også for at fremtidens samfunn rent praktisk kan innrettes på måter som gagnar *alle*.

Avslutning og tanker videre

Vi opplever at den offentlige debatten om transpersoner og kjønns mangfold frem til nå har vært sterkt preget av de institusjonaliserte samfunnsnormene *kjønnsbinærisme* og *cisnormativitet*, og har reprodusert en snever forståelse av kjønnsidentitet og hvem som har makt til å definere seg selv. I denne artikkelen har vi utforsket kjønnsbinærisme og cisnormativitet gjennom eksempler fra media og presentert to perspektiver som utfyller hverandre som analytiske og praktiske verktøy for å utvide rammene for hvordan kjønn kan forstås.

Disse to perspektivene er anarkafeministisk interseksjonalitet og Francis Nyamnjohs *incompleteness*-rammeverk. *Incompleteness*-rammeverket viser oss at vi alle er ufullstendige, og dermed alltid har muligheten til å lære å utvikle oss i våre multidimensjonale identiteter. Det anarkafeministiske perspektivet utvider Crenshaws interseksjonalitetsanalyse og understreker at dersom vi skal kunne lære og definere oss utenfor normene satt av maktinstitusjoner, må transpersoner være aktivt og eksplisitt inkludert i samtaler og beslutningsprosesser på likeverdig vis.

Slik inkludering må skje på direktemokratiske måter (Dark Star Collective 2012; Rogue 2012). Vi mener at det ikke er mulig å bygge inklusivitet med mindre mennesker med formell og uformell makt åpner opp for aktiv deltagelse fra de gruppene som til enhver tid er marginaliserte (enten det gjelder transpersoner eller andre), og som vet hvor skoen trykker. Reell dialog i denne sammenhengen fordrer ikke bare at mennesker i maktposisjoner faktisk *lytter* til marginaliserte personer, men også at de (særlig når de deltar i det offentlige ordskiftet) bestreber seg på å være kritisk bevisst på de kjønnsbinæristske og cisnormative antagelsene som de selv har med seg som individer, og som finnes i samfunnet rundt.

Gjennom å invitere våre lesere til å bli med oss i arbeidet for å gjøre oss mer bevisst på vår egen ufullstendighet og sammensatthet som mennesker håper vi å kunne åpne opp for en kontinuerlig samlevingsprosess der kjønnsbinærisme og cisnormativitet kan dekonstrueres som styrende normer, språklige føringer og maktstrukturer i vårt samfunn, mens vi samtidig konstruerer inkluderende sosiale strukturer og institusjoner gjennom dialog, samhandling og samskaping. Vi anser at rammeverkene vi har presentert i denne artikkelen, gir et godt utgangspunkt for å utfordre både cisnormativitet, kjønnsbinærisme og andre potensielt begrensende og/eller undertrykkende sosiale kategoriseringssystemer, normer og antagelser på det individuelle planet – slik det blant annet kommer til uttrykk i offentlige samtaler. Samtidig gir rammeverkene oss en solid basis for å endre de *strukturelle* rammene som videreføres gjennom kategoriene, normene, holdningene, antagelsene og atferdene som blant annet kommer til uttrykk i mediadebatten (Liesegang 2012; Galtung 2002).

Målet vårt er å skape en åpnere, fullt deltagende og mer konstruktiv samtale om kjønn – hva kjønn *er* og hvordan kjønn *laves* hos forskjellige mennesker og i ulike kontekster. Vi anerkjenner Butlers poeng om at «we are in the grip of norms even as we struggle against them» (Butler 2009, xii), og vi er klar over at veien til samleving og kjønnsfrihet (frihet *fra* kjønn og frihet *til* kjønn på samme tid) er kompleks og krevende på mange plan. Til tross for dette har vi likevel tro på at vi mennesker har potensialet til å skape nye samfunnsstrukturer og sosiale normer som er inkluderende for alle, og som rommer hele bredden av mangfoldet som finnes blant oss mennesker. Her kan vår iboende ufullstendighet som mennesker brukes som et nyttig verktøy, uavhengig av hvilken stilling eller status vi innehar. Ufullstendighe-

ten vår – «the inherent open-endedness of life» (Pedersen og Nyamnjoh 2022, 165) – er en gave som gjør oss i stand til å bygge oss selv og hverandre opp på nye og mer konstruktive måter gjennom møter med andre mennesker, synspunkter, erfaringer og verdier, i fellesskap og samleving.

Noter

- 1 Artikkelen bygger i stor grad på tekster vi har publisert i andre sammenhenger. På steder hvor vi gjentar eller refererer til argumenter vi har brukt i tidligere tekster, har vi lagt inn kildehenvisninger til disse.
- 2 Se Espseth (2017: 49) for en kritisk diskusjon av begrepsparet *trans* og *cis* i denne sammenhengen.
- 3 Det er talende at negative holdninger til transpersoner faktisk ser ut til å holdt seg stabile – eller til og med å ha økt noe i omfang – fra 2017 til 2022, til tross for at befolkningens holdninger overfor andre grupper av skeive har blitt mer positive (Bufdir 2022).
- 4 Noen eksempler fra det siste året: Ali (2022); Bradley (2022); Böhmer (2022); Bårdseth (2022); Carlsen og Skarstein (2022); Skarstein (2022).
- 5 Et begrep Nyamnjoh bruker i en annen og mye videre betydning enn det vanligvis blir brukt. Ordet *juju* refererer vanligvis til en spesifikk vestafrikansk åndelig tradisjon (Cbanga 2016).
- 6 Vi har selv, i andre sammenhenger, argumentert for at transkvinner og ciskvinner, *i kraft av å være kvinner*, opplever kvinneundertrykkende strukturer i samfunnet mer likt enn ulikt, og at både cis- og transkvinner har mye å vinne på å stå sammen i en felles rettighetskamp (Pedersen og Muñoz Llorca 2021; Pedersen 2020a, 2020b, 2021c).

Referanser

- Ali, Intisaar. 2022. «Sultan (18) mener kvinnedagen ikke er for alle.» *MSN.no*, 8. mars 2022. <https://www.msn.com/nb-no/nyheter/norge/sultan-18-mener-kvinnedagen-ikke-er-for-alle/ar-AAUMXyh> (hentet 25. januar 2023).
- Amundsen, Per-Willy. 2022. «Straffbart å beskrive virkeligheten?» *Nettavisen*, 3. juni 2022. <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/straffbart-a-beskrive-virkeligheten/o/5-95-516368> (hentet 18. juli 2022).
- Anderssen, Norman, Helga Eggebø, Elisabeth Stubberud, og Øystein Holmelid. 2021. *Seksuell orientering, kjønns mangfold og levekår. Resultater fra spørreundersøkelsen 2020*. Bergen: Institutt for samfunnspsykologi, Universitetet i Bergen. URL: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2825850>
- Ansara, Y. Gavriel, og Peter Hegarty. 2011. «Cisgenderism in psychology: pathologising and misgendering children from 1999 to 2008.» *Psychology & Sexuality* 3(2): 137–160.
- Benestad, Esben Esther P., Janecke Thesen, Haakon Aars, Gunnar F. Olsen, og Mari Bjørkman. 2017. «Helsevesenet svikter transpersoner.» *Tidsskriftet for Den norske legeförening* 2017. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.17.0422>.
- Bradley, Isak. 2022. «Tvangssterilisering og mangel på tredje juridisk kjønn: «Dette er det Jonas ikke orsakar for».» *Framtida.no*, 21. april 2022. <https://framtida.no/2022/04/21/dette-er-det-jonas-ikke-orsakar-for> (hentet 25. januar 2023).
- Bromseth, Janne. 2019. «Normkritisk pedagogik – rötter och fötter.» I *Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter*, redigert av Lotta Bjørkman og Janne Bromseth, 41–72. Lund: Studentlitteratur.
- Bufdir. 2022. «Holdninger til lhbtqi-personer.» *Bufdir.no*, informasjonsnettside med statistikk. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Holdninger/ (hentet 16. januar 2023).
- Butler, Judith. 2009. «Performativity, Precarity and Sexual Politics.» *Revista de antropología iberoamericana* 4(3), I–XIII. <https://doi.org/10.11156/aibr.040303e>.

- Bøhmer, Julia A. 2022. «Personer med kjønnsinkongruens må bli tatt på alvor.» *Mitt Kongsvinger*, 28. april 2022. <https://www.mittkongsvinger.no/personer-med-kjonnsinkongruens-ma-bli-tatt-pa-alvor/794217> (hentet 25. januar 2023).
- Bårdseth, Audun. 2022. «– Pride er bare begynnelsen». *Mitt Kongsvinger*, 2. april 2022. <https://www.mittkongsvinger.no/julia-amelia-bohmer/pride-er-bare-begynnelsen/786056> (hentet 29. januar 2023).
- Capous-Desyllas, Moshoula, og Cecillia Barron. 2017. «Identifying and Navigating Social And Institutional Challenges of Transgender Children and Families.» *Child & Adolescent Social Work Journal* 34(6): 527–542. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0491-7>.
- Carlsen, Carina E., og Karoline Skarstein. 2022. «For tykk til å være transperson.» *Dagsavisen*, 27. januar 2022. <https://www.dagsavisen.no/debatt/2022/01/27/for-tykk-til-a-vaere-transperson/> (hentet 25. januar 2023).
- Cbanga, Ibo. 2016. «Juju.» *Encyclopædia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/juju-magic> (hentet 25. januar 2023).
- Crenshaw, Kimberlé. 1991. «Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence against Women of Color.» *Stanford Law Review* 43(6): 1241–1299.
- Dark Star Collective. 2012. *Quiet rumours. An anarchy-feminist reader*. AK Press.
- Ellingsen, Christina E., og Anne Kalvig. 2022. «Norges svik mot kvinner og barn.» *Vårt Land*, 11. januar 2022. <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2022/01/11/norges-svik-mot-kvinner-og-barn/> (hentet 18. juli 2022).
- Elnæs, Caroline U. 2021. «– PKI har på ingen måte vært inkludert i prosessen om ny lhbt+ handlingsplan.» *Blikk*, 29. juni 2021. <https://blikk.no/erna-solberg-foreningen-fri-fri/pki-har-pa-ingen-mate-vaert-inkludert-i-prosessen-om-ny-lhbt-handlingsplan/203607> (hentet 29. januar 2023).
- Espseth, Luca D. 2017. *Kjønn og «andre» kjønn. Et forslag til lesning: offentlige diskursers konsekvenser for u/muligheter i folks liv*. Masteroppgave i kjønnsstudier, Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/57136/Master-Espseth.pdf> (hentet 20. januar 2023).
- Flatø, Nils-Erik Aa. 2021. «– Åpent brev til Bent Høie i anledning den internasjonale transsynlighetsdagen 31. mars.» *Vårt Oslo*, 31. mars 2021. <https://vartoslo.no/bent-hoie-foreningen-for-kjonns--og-seksualitetsmangfold-lhbt/apent-brev-til-bent-hoie-i-anledning-den-internasjonale-transsynlighetsdagen-31-mars/295096> (hentet 3. januar 2022).
- Galtung, Johan. 2002. «Violence, war, and their impact: On visible and invisible effects of violence.» *Polylog*. <http://them.polylog.org/5/fgj-en.htm> (hentet 22. mars 2022).
- Ghoshal, Neela, og Kyle Knight. 2016. «Rights in Transition: Making Legal Recognition for Transgender People a Global Priority.» *Human Rights Watch: World Report 2016*. <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/africa-americas-asia-europe/central-asia-middle-east/north-0> (hentet 22.3.2022).
- Haraway, Donna. 1988. «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective.» *Feminist Studies* 14(3): 575–599.
- Klinge, Jenny. 2021. «Fakta om kjønn kan aldri bli kriminelt.» *Nettavisen*, 28. mars 2021. <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/fakta-om-kjonn-kan-aldri-bli-kriminelt/o/5-95-208115> (hentet 18. juli 2022).
- Klinge, Jenny. 2022. «Når kjønn blir brennbart.» *Nationen*, 1. juli 2022. URL: <https://www.nationen.no/motkultur/debatt/nar-kjonn-blir-brennbart/> (hentet 18. juli 2022).
- Liesegang, Jerimarie. 2012. «Tyranny of the State and Trans Liberation.» I *Queering Anarchism. Addressing and Undressing Power and Desire*, redigert av C. B. Daring, J. Rogue, Deric Shannon, og Abbey Volcano. <https://theanarchistlibrary.org/library/c-b-daring-j-rogue-deric-shannon-and-abbey-volcano-queering-anarchism> (hentet 9. juni 2022).

- Lindley, Louis M., Julie L. Nagoshi, Craig T. Nagoshi, Robert Hess III, og Aedan Boscia. 2021. «An eco-developmental framework on the intersectionality of gender and sexual identities in transgender individuals.» *Psychology and Sexuality* 12(3): 261–278. <https://doi.org/10.1080/19419899.2020.1713873>
- Mubashir, Noman. 2022. «Fortsatt for mye Pride?» VG, 26. juni 2022. <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/G3dxwB/fortsatt-for-mye-pride> (hentet 18. juli 2022).
- Muñoz Llorca, Sonia, Maria Puenchir, Inga Márjál Utsi, og Sara E. S. Orning. 2021. «Interseksjonelle framtidsforestillinger: Hvem får drømme om fremtiden?» *Tidsskrift for kjønnsforskning* 45(2–3): 73–88.
- Nyamnjoh, Francis B. 2017a. *Drinking from the Cosmic Gourd: How Amos Tutuola Can Change Our Minds*. Mankon, Bamenda: Langaa RPCIG.
- Nyamnjoh, Francis B. 2017b. «Incompleteness: Frontier Africa and the Currency of Conviviality.» *Journal of African and Asian Studies* 52(3): 253–270.
- Nyamnjoh, Francis B. 2019. «ICTs as Juju: African inspiration for understanding the compositeness of being human through digital technologies.» Åpningstale for 2019 *Digital Humanities Conference on the theme of 'Complexities'*, Utrecht University. https://staticweb.hum.uu.nl/dh2019/dh2019.adho.org/wp-content/uploads/2019/07/Nyamnjoh_Digital-Humanities-Keynote_2019.pdf (hentet 20. januar 2023).
- Occhino, Molly, og Lea Skewes. 2020. «Gatekeepers for Gendersex Norms: Trans (Un)Intelligibility and (Il)Legitimacy Within the Danish Healthcare System.» *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 28(4): 314–328. <https://doi.org/10.1080/08038740.2020.1834450>
- Ottosen, Espen. 2022. «Den uforsonlige kjønnsdebatten.» *Aftenposten*, 26. januar 2022. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/JxG43J/den-uforsnolige-kjoennsdebatten> (hentet 18. juli 2022).
- Paust, Thomas. 2022. «Ekspert roper varsku: – Dessverre har det blitt mer vanlig at hets mot skeive blir bejublet.» *Nettavisen*, 27. juni 2022. <https://www.nettavisen.no/pride/skeive/utenriks/ekspert-roper-varsku-dessverre-har-det-blitt-mer-vanlig-at-hets-mot-skeive-blir-bejublet/s/5-95-550659> (hentet 18. juli 2022).
- Pedersen, Miriam A. H. 2020a. «Om likeverd og søsterskap.» *Dagsavisen*, 20. januar 2020. <https://www.dagsavisen.no/debatt/om-likeverd-og-sosterskap-1.1650255> (hentet 29. september 2020).
- Pedersen, Miriam A. H. 2020b. «Kvinnefrigjøring, også for transkvinner.» *Maddam*, 16. april 2020. <https://maddam.no/2020/04/kvinnefrigjoring-ogsaa-for-transkvinner/> (hentet 29. september 2020).
- Pedersen, Miriam A. H. 2020c. «Vi er alle ufullstendige.» *Maddam*, 24. september 2020. <https://maddam.no/2020/09/vi-er-alle-ufullstendige/> (hentet 19. juli 2022).
- Pedersen, Miriam A. H. 2021a. «Transkvinne i et ikkebinært univers.» *Maddam*, 8. april 2021. <https://maddam.no/2021/04/transkvinne-i-et-ikkebinaert-univers/> (hentet 20. januar 2023).
- Pedersen, Miriam A. H. 2021b. «Ord som våpen.» *Blikk*, 20. november 2021. <https://blikk.no/trans-transdebatt-transfolk/ord-som-vapen/209394> (hentet 14. januar 2022).
- Pedersen, Miriam A. H. 2021c. «Hva med vår feminisme?» *Maddam*, 14. desember 2021. <https://maddam.no/2021/12/hva-med-var-feminisme/> (hentet 4. januar 2022).
- Pedersen, Miriam A. H. 2022. «Meningen med kjønn: Om biologi, symbolikk og virkelighetsfortolkning i transdebatten.» *Fett*, 13. juli 2022. <https://fett.no/meningen-med-kjoenn-om-biologi-symbolikk-og-virkelighetsfortolkning-i-transdebatten/> (hentet 18. juli 2022).
- Pedersen, Miriam A. H., og Sonia Muñoz Llorca. 2021. «Dette er våre felles kamper: Et manifest for feministisk solidaritet og søsterskap mellom ciskvinner og transkvinner.» *Maddam*, 15. februar 2021. URL: <https://maddam.no/2021/02/dette-er-vare-felles-kamper-et-manifest-for-feministisk-solidaritet-og-sosterskap-mellom-ciskvinner-og-transkvinner/> (hentet 4. januar 2022).

- Pedersen, Miriam A. H., og Francis B. Nyamnjoh. 2022. Bokanmeldelse av *The Material Subject: rethinking bodies and objects in motion*, redigert av Urmila Mohan og Laurence Douny. *Africa* 92(1): 164–166.
- Preves, Sharon E. 2000. «Negotiating the Constraints of Gender Binarism: Intersexuals' Challenge to Gender Categorization.» *Current Sociology* 48(3): 27–50.
- Remø, Jeanette S. 2020. «Å gjennomføre det umulige tar bare litt lengre tid.» *Maddam*, 29. juni 2020. <https://maddam.no/2020/06/a-gjennomfore-det-umulige-tar-bare-litt-lengre-tid/> (hentet 29. september 2020).
- Rogue, J. 2012. «De-essentializing Anarchist Feminism: Lessons from the Transfeminist Movement.» I *Queering Anarchism. Addressing and Undressing Power and Desire*, redigert av C. B. Daring, J. Rogue, Deric Shannon, og Abbey Volcano. <https://theanarchistlibrary.org/library/c-b-daring-j-rogue-deric-shannon-and-abbey-volcano-queering-anarchism> (hentet 9. juni 2022).
- Rossavik, Frank. 2022. «La kjepphestene bli på stallen en stund til.» *Aftenposten*, 30. juni 2022. <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/jaGr1q/la-kjepphestene-bli-paa-stallen-en-stund-til> (hentet 18. juli 2022).
- Schwend, Amets S. 2020. «Trans health care from a depathologization and human rights perspective.» *Public Health Reviews* 41(3). <https://doi.org/10.1186/s40985-020-0118-y>.
- Shannon, Deric, og Rogue, J. 2009. «Refusing to Wait: Anarchism and Intersectionality.» <https://theanarchistlibrary.org/library/deric-shannon-and-j-rogue-refusing-to-wait-anarchism-and-intersectionality> (hentet 29. september 2020).
- Skarstein, Karoline. 2022. «Transpanikken.» *Stavanger Aftenblad*, 17. august 2022. <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/G3zBdV/transpanikken> (hentet 25. januar 2023).
- Skeiv Kunnskap. 2021. «Kjønnsnormer og forventninger.» *Skeiv Kunnskap (Kjønnsportalen)*, publisert 16. april 2021. <https://skeivkunnskap.no/1%C3%A6ringsressurser/kjønnsportalen/kjonn/1-4-kjønnsnormer/> (hentet 20. januar 2023).
- Strangio, Chase, og Gabriel Arkles. 2020. «Four Myths About Trans Athletes, Debunked.» *American Civil Liberties Union (ACLU)*, 30. april 2020. <https://www.aclu.org/news/lgbtq-rights/four-myths-about-trans-athletes-debunked/> (hentet 22. mars 2022).
- Sørli, Aleksander. Uten dato. «Hva er kjønnsinkongruens?» *Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens*. <https://kjønnsinkongruens.no/kjønnsinkongruens/> (hentet 25. september 2020).
- Tutuola, Amos. 2014 [1952]. *The Palm-Wine Drinkard and his Dead Palm-Wine Tapster in the Dead's Town*. Faber & Faber.
- van der Ros, Janneke. 2016. «Den norske staten og transpersoner; – velferdsstatens og rettsstatens unnlattelssynder.» *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift* 32(3): 264-289. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2016-03-03>.
- Vik, Ingvild, og Selma H. Hellstrand. 2022. «Morten Hegseth – Kommentarene gir hatet vinger å fly på.» *VG*, 2. juli 2022. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/mrkRRl/morten-hegseth-kommentarene-gir-hatet-vinger-aa-fly-paa> (hentet 18. juli 2022).
- Vårt Land. 2022. «Vårt Land mener: «Nå må alle besinne seg.»» *Vårt land*, 29. juni 2022. <https://www.vl.no/meninger/leder/2022/06/29/alle-ma-besinne-seg/> (hentet 18. juli 2022).